

KOOPERĀCIJA IR BRĪVPRĀTĪGS PASĀKUMS

Kooperācija Latvijā ir nogājusi pietiekami lielu attīstības ceļu, gūdam visdažādāko pieredzi – gan veiksmīgu, gan neveiksmīgu. Pieredzi gan nemēdz dēvēt par sliktu, jo viss, no kā var mācīties, noder. Protams, ja esam mācījušies. Vērojot, ka pasaulē kooperācijas nozīme aizvien pieaug un tās priekšrocības ir gan taustāmas, gan acīm redzamas, dažkārt šķiet neizprotama Latvijas lauksaimnieku attieksme pret kooperāciju – aizvien biežāk zemnieki, īpaši lielo saimniecību īpašnieki, atsakās no dalības kooperatīvos, skaidrojot,

ka saimniekot patstāvīgi un neuzņemties liekas saistības esot ērtāk.

Kas tad rada šīs *liekās* saistības un kāda ir pašreizējā un perspektīvā kooperācijas loma lauksaimniecībā, skaidrojām diskusijā, kurā piedalījās: **Indulis Jansons**, Latvijas Lauksaimniecības kooperatīvu asociācijas (LLKA) vadītājs un VAKS kooperatīvās sabiedrības valdes priekšsēdētājs; **Egils Senkāns**, SIA *Lestene* valdes priekšsēdētājs, SCE *E-Piim* un *Latraps* biedrs; **Valters Bruss**, ZS *Strazdi* saimnieks, LPKS *Latraps* biedrs.

– Vai ir jūtams, ka lauksaimniekiem ir vēlme darboties patstāvīgi, ārpus kooperatīviem, un tas kaut kādā mērā ietekmē kooperācijas attīstību? Vai to var saukt par tendenci?

Valters Bruss: – Runas par to, ka kooperatīvs kaut kādā veidā ierobežo, uzliek saistības u. tml., ir bijušas un, visticamāk, būs. Atkarībā no saimniecības situācijas un nereti arī garastāvokļa cilvēkiem brīžiem vairāk un brīžiem mazāk gribas būt kooperatīvā. Par tendenci to noteikti negribētu saukt, jo, piemēram, LPKS *Latraps* biedru skaits tikai palielinās. Jā, lielāko biedru skaitu veido tieši mazās un vidējās saimniecības. Lielajām, iespējams, kooperācija mazāk vajadzīga, jo tos jautājumus, kurus mazajām palīdz kārtot kooperatīvs, lielās saimniecības var nokārtot pašas. Varbūt kāda no šodienas lielajām saimniecībām iestāties kooperatīvā pirms gadiem 20, kad tā nebija nemaz tik liela, tai nebija ne savas graudu kaltes, ne glabātavas. Bet tagad tas viss ir un kooperatīvs vairs nav tik nepieciešams. Turklāt pastāv arī izvēles iespējas, ir daudz firmu, tostarp graudu uzpircēju, kas faktiski piedāvā to pašu, ko kooperatīvs – gan nopirkt saražoto, gan izdevīgāk iegādāties saimniekošanai nepieciešamo precī, piemēram, mēslojumu, augu aizsardzības līdzekļus, sēklas u. c. Tāpēc rodas jautājums – kāpēc gan man jābūt kooperatīvā? Un, ja cilvēkam šķiet, ka nav jābūt, tad arī nevajag. Tāpat kā jebkurā kooperatīvā var iestāties, var arī izstāties. Kooperatīvs jau nepārstāv dzimtbūšanas iekārtu, tas ir brīvprātīgs pasākums. Ja saimniecība jūtas pašpietiekama, grib strādāt nevis ar vienu, bet vairākiem sadarbības partneriem – nav problēmu. Tā ir katra paša izvēle.

Indulis Jansons: – Arī no VAKS pēdējā laikā neviens nav izstājies. Gadu gaitā ir auguši gan kooperatīvi, gan lauku saimniecības, situācijas mainās, tāpēc arī viedokļu, vajadzību un sadarbības partneru maiņa ir normāla parādība. Taču, manuprāt, ja lauksaimnieks grib savas saimniecības, sava produkta pārstāvniecību lielajā tirgū noturēt, tad ar kooperācijas palīdzību tas noteikti ir vieglāk izdarāms, tas ir stabilāk un ilgtspējīgāk. Sevišķi ja runa ir par eksporta iespējām. Bez turēšanās kopā ietekmi un vietu tirgū saglabāt ir ļoti grūti, dažkārt – neiespējami.

Problēma nereti slēpjas faktā, ka lauksaimnieki vienlaikus ir gan kooperatīva īpašnieki, gan klienti, gan produkcijas piegādātāji. Ja zemnieks nav kooperatīva biedrs, tad viņš ir tikai klients un piegādātājs, un šādā gadījumā ir viens sadarbības modelis. Bet, ja zemnieks ir kooperatīva biedrs, viņš ir arī

īpašnieks, un tas, protams, uzliek zināmas saistības un atbildību, kam ne katrs ir gatavs. Dažkārt ir šādi – no rīta kāds uzvedas un spriež kā īpašnieks, bet jau pēcpusdienā *pārvēršas* tikai par klientu, kurš pēkšņi to *īpašnieku* vairs nesaprot. Bet negribu teikt, ka mūsu biedriem trūkst atbildības izjūtas. Tā nav. Mēdz būt situācijas, kas izraisa asākas emocionālas reakcijas, šādu izjūtu iespaidā cilvēks lemj pamest kooperatīvu, taču vēlāk apdomājas un atgriežas. Manuprāt, tas ir normāli. Vienmēr kaut kas var noiet greizi, ar to jāreķinās. Drīzāk jāsaprot, ka ilglaicīgam, ja ilglaiku viss iet kā pa sviestu.

– Šajā pandēmijas laikā bieži runājam par kolektīvo imunitāti, par to, kā un vai to var iegūt. Vai kooperācijā var runāt par kolektīvo izdevīgumu, labumu?

I. J.: – Domāju, par tādu noteikti var runāt. Svarīgi, lai šis kolektīvais izdevīgums transformējas arī individuālajā izdevīgumā. Respektīvi, lai tas strādātu vienotā sistēmā. Nešaubos, ka

V. BRUSS: – NAV NEDZ IDEĀLO KOOPERATĪVU, NEDZ IDEĀLO BIEDRU. KOOPERATĪVS IR SABIEDRĪBAS SPOGULIS.

cilvēks stājas kooperatīvā, lai pirmām kārtām pats gūtu kādu labumu. Neviens nedomā – es iestāšos, lai kooperatīvam būtu labāk. Taču, ja visi tikai ņems un neko nedos pretī, tad ar laiku arī nebūs, ko ņemt...

Kooperatīvā VAKS liela daļa biedru ir kopš tā izveidošanas brīža, tāpat viņi ir pilnībā uzticējušies kooperatīvam un acīmredzot arī nav vilušies.

V. B.: – Izdevīgums jebkurā gadījumā būs individuāls. Kopējo labumu es drīzāk saistītu ar patriotismu vai katra kooperatīva īpašnieka lepnumu par savu uzņēmumu un tā panākumiem. Zemnieki jau nedzīvo ārpus sabiedrības, viņi ir tās daļa. Un tikpat dažādi kā pati sabiedrība ir arī zemnieki. Ar savu sapratni, atbildību, vajadzībām, emocijām un uzvedību. Nav nedz ideālo kooperatīvu, nedz ideālo biedru. Kooperatīvs ir sabiedrības spogulis. Bet riski ir jāapzinās, un tie ir jāvada.

– Ir atzītie un neatzītie kooperatīvi. Droši vien katrs strādā pēc saviem nosacījumiem un principiem. Vai tie, kas varbūt savā darbībā nav bijuši īsti godprātīgi, nedegradē kopējo kooperācijas ideju?

Egils Senkāns: – Kooperatīvi tiešām ir ļoti atšķirīgi. Ir tādi, kuriem nekas nepieder, kuri tikai pērk un pārdod. Bet ir augstāka līmeņa kooperatīvi, kuriem ir savi īpašumi –

produkcijas pieņemšanas punkti, glabātavas, pārstrāde, kur produktam tiek pievienota vērtība, utt. Tas jau ir cits stāsts. Mans uzņēmums ir gan *Latraps*, gan *SCE E-Piim* biedrs, jo nodarbojas gan ar augkopību, gan piena lopkopību. Graudu nozarē šobrīd ir daudz saimniecību, kas ir izaugušas pietiekami lielas, uzbūvējušas savus graudu pirmapstrādes kompleksus, glabātavas, sarūpējušas vajadzīgo tehnikas parku un var justies gana pašpietiekamas, lai strādātu ar tiem partneriem, kas šķiet vispiemērotākie. Viņiem kooperatīvs drīzāk vajadzīgs kā pasākums, kur kopā sanāk biedri, pārrunā visādas lietas, apmainās viedokļiem, dalās pieredzē, gūst atbalstu. Par piena saimniecībām to nevar teikt. Tās nav tik pašpietiekamas. Un galvenokārt tāpēc, ka tās ražo produktu, ko nevar uzglabāt mēnešiem ilgi un gaidīt brīdi, kad varēs piefiksēt izdevīgāko pārdošanas cenu. Piens ir jārealizē katru dienu. Tādējādi arī kooperācijas principi šajā nozarē ir atšķirīgi no graudkopības.

– Jaunajā pārrobežu kooperatīvā SCE E-Piim tagad ietilpst mūsu bijušais LPKS Piena ceļš...

E. S.: – Jā, esam faktiski pirmie Austrumeiropā, kas kopā ar igauņiem nodibinājām starpvalstu kooperatīvu. Patlaban tajā ir 150 igauņu un 50 Latvijas piena saimniecību. Tāpat kopumā – 200. Tas ir milzīgs izaicinājums, jo projekts ir gana ambiciozs un vērienīgs, un tam noteikti ir jāpaver daudz plašākas iespējas un tirgus. Protams, piena nozare attīstās, tāpat arī kooperācija nestāv uz vietas, bet nez vai latviešu kooperatīvi jebkad sasniegs to līmeni, kāds ir skandināviem. Jā, viņiem kooperācijā ir simts gadu pieredze, iespējams, tāpēc teju 100% piensaimniecību darbojas ar kooperatīvu starpniecību. Latviešu mentalitāte šādu biedrošanos īsti neatzīst. Daudzu izpratnē kooperatīvs ir tas pats kolhozs. Latvietis ir daudz izteiktāks individualists. Iespējams, vēl neesam guvuši pietiekami daudz pozitīvas pieredzes, kas ļautu novērtēt tos labumus un priekšrocības, ko var nodrošināt kooperācija. Varbūt mums pietrūkst ambīciju, plašāka redzējuma, ilgtermiņa domāšanas, plānošanas... Šodien ir labi, un paldies dievam. Vienmēr var būt arī sliktāk. Bet ar šādu apziņu ir grūti tikt uz priekšu.

Piena ceļā biju no pirmās dienas, un visādām kataklizmām esam izgājuši cauri. Katrā kooperatīvā ir gan godprātīgi, gan bezkaunīgi biedri, kuri vienmēr mēģinās izbraukt uz citu rēķina. Bet teikt, ka kooperācija stagnē vai iet mazumā, noteikti nevar. Tā attīstās, un īpaši priecē fakts, ka attīstās augstāka līmeņa kooperatīvi, kas rada savu pārstrādi.

Jāteic, liela loma ir kooperatīva vadītājam kā autoritātei. Mums pietrūkst uzticamu līderu, toties ir gana daudz negatīvu vadības piemēru, kas kooperatīvu diemžēl noveduši līdz maksātnespējai. Arī šis aspekts, iespējams, daudzus izraisa neticību vai skepsi par veiksmīgas kooperācijas iespēju.

V. B.: – Katram, protams, var būt kaut kāda sava izpratne par to, kas ir kooperatīvs un kā tam jāstrādā. Nekad neviens netrāpīs par visiem simts punktiem visās jomās. Tie, kam kooperācija vajadzīga, kooperatīvā iestāsies; kam ne – tas nestāsies vai vilies izstāsies. Un par to nav jāraizējas. Nedomāju, ka skandināviem klātos īpaši labāk, ja viņi savus kooperatīvus sāktu veidot tāpat kā mēs pirms gadiem 20–30. Viņu simtgadu vēsturisko pieredzi ar mūsējo nemaz nevar salīdzināt. Un šodien ārpus kooperācijas zviedru vai dāņu zemniekam pat īsti nav kur likties. Viņš nevar tā pēkšņi atdalīties un sākt patstāvīgu dzīvi, jo tirgū tāds vienpatis nemaz nevar iekļūt pat tad, ja saimniecība ir gana liela. Jo arī skandināvu tirgū jau gadsimtu garumā ir iedibinājusies sava kārtība.

I. JANSONS: – LAI RASTOS KOOPERATĪVS, NERETI VAJADZĪGA NOPIETNA PROBLĒMSITUĀCIJA.

Lielās un mazās saimniecības. Kāpēc vienas izaug lielas, bet citas vienmēr paliek mazas? Ne jau tāpēc, ka īpašumā ir mazāk zemes vai banka nedod naudu. Uz priekšu var tikt ar zināšanām, uzņēmību, ambīcijām un tālredzīgu saimniekošanu. Un kooperācija ir viens no soļiem tālredzīgas saimniekošanas virzienā. Ja paraugāties vēsturē, redzam, ka Latvijā arī agrāk kooperatīvus nebūt nav veidojuši tie, kuriem pašiem tie būtu visvairāk nepieciešami, – mazie saimnieki, kuri nespēj sarāžot pietiekami daudz produkcijas, lai atrastu tai stabilu noieta, paprasītu atbilstošu cenu utt. Kooperatīvu veidošanas pirmsākumos kā iniciatorus priekšgalā vienmēr stāvējušas lielās saimniecības. Mazās un vidējās vēlāk pienākušas klāt, un daudzas no tām pēc tam arī straujāk attīstījušās.

I. J.: – Lai rastos kooperatīvs, nereti vajadzīga nopietna problēmsituācija. Piemēram, 1999. gadā, kad izveidojās VAKS, bija lielas problēmas ar graudu realizāciju. Eksports tai laikā Latvijā vēl bija svešvārds, pastāvēja uzskats, ka Latvijas graudi labākajā gadījumā der tikai lopbarībai, bija liela saražoto graudu pārprodukcija, visa nozares infrastruktūra bija stipri nolaista, tāpēc graudu realizācijas problēma bija steidzami jārisina. Šim nolūkam tika izveidots kooperatīvs. Šodien kooperācija graudkopībā ir šo nozari sakārtojusi tiktāl, ka tā tiešām kļuvusi pašpietiekama. Tādējādi kooperācijas ietekme it kā mazinās, taču tas nenozīmē, ka mazinās kooperācijas nozīmi un ka kooperatīvi nevar sevi stiprināt un piedāvāt tirgū daudz ko vairāk un labāk nekā citi konkurenti.

V. B.: – Cilvēkiem parasti šķiet, ka tur, kur viņu nav, noteikti ir labāk. Kā saka – zāle tur noteikti ir zaļāka. Bet tad, kad viņi tur nokļūst, vairs nešķiet tik labi, kā no malas izskatījies. Nu, neeksistē dzīve bez saistībām! Ne uzņēmumā, ne ģimenē, nedz kādā sabiedriskā organizācijā. Jebkur, un biznesā jo īpaši, ir savi labumi, kuriem līdzās ir arī tiesības un pienākumi, kas jāpilda. Ja, piemēram, kāds iestājas kooperatīvā ar mērķi tikai izmantot tā sniegtās iespējas, bet nepilda kooperatīva biedram uzliktās saistības, tad, iespējams, šim cilvēkam nav īsti vietas kooperatīvā, ja reiz viņš nav vēlējis saprast un pieņemt kooperatīva darbības principus.

– Interesanti, ka par šīm lietām runājam pirms 15, 10, pieciem gadiem un runājam joprojām. Manuprāt, šodien kooperācijai jau būtu jābūt citā līmenī – kā nopietnai uzņēmējdarbībai, kas ir pāraugusi šīs emocionālās, mentālās problēmsituācijas un viensētas domāšanu.

I. J.: – Te nav ko iebilst. Ja kooperācijai kā sadarbības formai kopumā pieietu valstiski saimnieciski, tad arī valsts līmenī mēs būtu tālāk tikuši. Jo lielāks skaits cilvēku no kooperācijas gūtu labumu, jo lielāku labumu gūtu arī valsts. Esmu par šo tēmu vairākkārt runājis valdības līmenī, lūdzot lielāku atbalstu kooperācijai. Par lauksaimniekiem mēdzam teikt – jā, viņi ir lieli individuālisti, pašlabuma meklētāji. Bet mums jau pati valsts darbojas tieši tāpat. Ja tiek pie siles, tad barojas, cik var,

pārējos grūžot nost. Un, kad barība beigusies, tad vērsas pie tautas, meklējot sapratni un pretimnākšanu.

Visur ir sava opozīcija, arī kooperācijai. Ko nevar nogāzt, to vienmēr var nogānīt. Slikti, ka joprojām neesam iemācījušies sadarboties, strādāt vienā komandā, tas traucē virzīties uz priekšu.

Iespējams, daudzas problēmas tiešām velkas līdzīgiem, taču salīdzinājumā ar laiku pirms 15 gadiem kooperācija ir izaugusi vismaz desmitkārt. Piemēram, Vācijā uz vairāku mūsu kooperatīvu sasniegumiem raugās kā uz neiespējamo misiju, jo tas, ko esam sasnieguši salīdzinoši tik īsā laika posmā, Vācijā un arī daudzās citās vecās Eiropas valstīs būtu utopiski. Domāju, mēs varam ar šiem saviem tempiem un sasniegumiem lepoties. Baltijas mērogā graudu nozarē droši varam sevi uzskatīt par līderiem.

– Bet bez graudkopības ir arī citas nozares. Piemēram, dārzkopība. Mūsu dārzkopji gadiem ilgi brauc pieredzes apmaiņā pie tiem pašiem poļiem, sajūsmīnās par to, cik veiksmīgi viņiem strādā kooperācija šajā nozarē, bet Latvijā šos modeļus nez kāpēc neizdodas ieviest. Atkal mentalitāte?

I. J.: – Es teiktu, ka tas pāris lielāko Latvijas dārzkopības kooperatīvu strādā daudz maz veiksmīgi. Atbilstoši mūsu mērogiem.

V. B.: – Jā, jo primārais jau ir tirgus, tāpēc mums ir grūti līdzināties Nīderlandei vai Polijai. Vēra jāņem arī patērētāju struktūra. Mums valstī pamatā ir divi vadošie lielveikalu tīkli, kas faktiski ir tirdzniecības monopoli ar savu finansiālo priekšstatu par to, kas un kā jātirgo viņu veikalos. Turklāt tie ir ārvalstu tīkli.

E. S.: – Daudz kas atkarīgs no produkcijas apjoma. Ja ražotājs nevar nodrošināt noteikta apjoma regulāras piegādes, tad skaidrs, ka nevar cerēt uz kādām priekšrocībām no tirgotāja puses. Veikaliem ir interesantāki lielle piegādātāji. Ar dārzkopības produkciju nevaram pat pilnībā nosegt savu vietējo tirgu.

Runājot par citām valstīm – tajās nav bijis tik ilgs laika pārrāvums, kādu mēs piedzīvojam ar padomju laikiem un kolhoziem, kad visa saimniekošanas sistēma tika pārkārtota. Tai pašā Polijā kooperatīvi savu darbību nebija pārtraukuši. Tur ir tūkstošiem mazo saimniecību, kas apvienojušās kooperatīvos, jo citādi nemaz nevarētu izdzīvot, bet mēs acimredzot tiešām mentāli šos padomju laikus nespējam aizmirst, un daudziem ir vieglāk strādāt patstāvīgi.

Kooperācijas attīstība būtu jāveicina valstiski. Bet ne jau ar nelielām subsīdijām stutējot atsevišķus mazus kooperatīvus. Tā nekur tālu netiks.

V. B.: – Jāpatur prātā viena lieta – neko nevar izveidot, ja tas cilvēkiem nav nepieciešams. Ar subsīdijām vai bez. Acīmredzot dārkopības nozarei ir labi, kā ir. Būsim godīgi – šajā nozarē ir diezgan liels pelēkā tirgus īpatsvars. Un tas kooperācijas sistēmā isti neiekļaujas. Un, ja no liela skaita nozares tirgus dalībnieku nav pieprasījuma pēc kooperācijas, tad acīmredzot tā arī nav vajadzīga.

– **Šajā gadījumā pat nav runa par kooperāciju, bet par pelēkā tirgus neapstrādāto eksistenci, par ko arī runājam gadu desmitiem, vienkārši konstatējot – dārzeni, augļi, gaļa ir pelēkā zonā. Un ko tur lai dara? Tādi esam! Tad jau sanāk, ka arī pašu valsti apmierina šāda situācija?**

V. B.: – Mēs tiešām tādi esam. Un es nezinu, ko tur var darīt. Esam ļoti iecietīgi pret nelikumībām, jo mēs taču pārkam šo pelēko produkciju, tātad atbalstām tādu tirdzniecības praksi. Mēs gribam, lai valsts mums palīdz atrisināt un sakārtot daudzus jautājumus, bet ko gan var izdarīt valsts, ja pati sabiedrība kopumā izturas toleranti pret visādām nelikumībām un šmaukšanos. Valdība jau nav nekas cits kā sabiedrības daļa un tās spogulis. Ja šmaucam valsti, faktiski šmaucam paši sevi; un, ja valsts šmauc savus iedzīvotājus, tad šmauc arī pati sevi. Apburtais loks.

I. J.: – Ar kooperāciju mēs tieši mēģinām mainīt šo situāciju, jo kooperatīvi strādā tikai atklātajā, tīrajā tirgū. Atbildība kooperatīvos ir daudz augstāka, jo biedri prasa šo atbildību no kooperatīva vadības. Ceru, tas ir tikai laika jautājums, lai sabiedrība kopumā nonāktu pie labākas šīs situācijas izpratnes. Lai gan arī tagad cilvēki ļoti labi visu saprot, tikai, kad lieta nonāk līdz darišanai, tad kāja paslīd te uz vienu, te otru pusi. Par kaimiņu vienmēr runāt ir vieglāk nekā paskatīties pašam uz sevi spoguļi...

– **Rit 21. gadsimta 21. gads. Kādam šodien būtu jābūt ilgtspējīgam, efektīvam lauksaimniecības kooperatīvam? Piemēram, piena nozarē?**

E. S.: – Tādam, kas spēj pienu ne tikai savākt, bet arī pārstrādāt, pievienojot tam vērtību. Un saražoto produkciju realizēt ne tikai Baltijā, bet arī pasaules tirgos. Tas, protams, prasa lielas investīcijas, zināšanas, mērķtiecību. Patlaban Igaunijā piensaimnieku kooperatīvs *SCE E-Piim* būvē Baltijā lielloku piena pārstrādes rūpnīcu, kas aizvieto trīs vecās igauņu rūpnīcas. Igaņu valdība šim projektam ir iezīmējusi gan valsts, gan ES fondu naudu. Uzstādījums ir ap 60% saražotā piena pārdot tirgos ārpus Baltijas. Manuprāt, Latvijas situācija, ka daudzie piena kombināti, kas ražo vienus un tos pašus produktus – pienu, sieru, biezpienu, krējumu –, lien vai uz

vēdera, lai iekļūtu lielveikalu tīklos, nav normāla un attīstību neveicina. Tā ir tāda muļļāšanās uz vietas un kāpšana otram uz galvas. Mums ir jāmeklē jauni tirgi, jauni, pasaulē pieprasīti piena produkti, kas tāpat kā graudi ir jāeksportē, protams, ar piena pamatprodukciju apgādājot arī vietējo tirgu.

Jāteic, Igaunijā piena sektora attīstība vienmēr tikusi mērķtiecīgi atbalstīta, tāpēc tur faktiski nav mazo piensaimniecību. Arī piena pārstrāde tur ir citā līmenī. Savukārt Latvijas mēģinājums izveidot piensaimniekiem piederošu pārstrādes uzņēmumu izgāzās gan kļūdaina biznesa projekta, gan arī cilvēciskā faktora dēļ. Skumjākais, ka paši *Latvijas piena* dibinātāji nebija cīnītāji, bet gluži otrādi – bija starp pirmajiem, kas šo projektu pameta likteņa varā. Kā saka – uzmeta. Un negatīvās sekas daudzi piensaimnieki jūt joprojām.

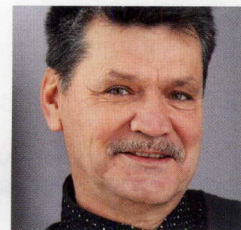
V. B.: – Man šķiet, ka neatkarīgi no lielumā ir ļoti grūti izveidot tādu piena saimniecību,

V. B.: – Manuprāt, piena lopkopība Latvijā turas, pateicoties vēsturiskajām tradīcijām, jo šī nozare Latvijā vienmēr ir bijusi. Ja mēs paskatītos tikai uz ekonomisko pusi, nepārprotami konstatētu, ka jau desmitiem gadu Latvijā graudkopība ir izdevīgāka nekā piena lopkopība. Taču tas nekādā gadījumā nenozīmē, ka mums būtu jāatsakās no kādas mazāk izdevīgas nozares. Vajag paturēt prātā un arī visādi popularizēt faktu, ka pārtikas ražošana ir valstiski svarīga nozare ar stratēģisku nozīmi, nevis vienkārši atsevišķu uzņēmēju bizness.

Patlaban intensīvā lauksaimniecība visā Eiropā izjūt lielu spiedienu. Ir pasludināts zaļais kurss, kas atbalsta bioloģisko saimniecību, dabas daudzveidības saglabāšanu, zaļo domāšanu un kas vērsts uz klimata pārmaiņu radīto problēmu risināšanu. Tādējādi vairāk uztraucamies par visādām emisijām, nevis par primāro lauksaimniecības uzdevumu – nodrošināt savas valsts iedzīvotājus ar

E. SENKĀNS: – MUMS IR JĀMEKLĒ JAUNI TIRGI, JAUNI, PASAULĒ PIEPRASĪTI PIENA PRODUKTI, KAS TĀPAT KĀ GRAUDI IR JĀEKSPORTĒ.

bu, kas tieši piena realizācijas aspektā varētu būt pilnīgi pašpietiekama. Jā, nav problēmu savu saražoto pienu ik dienas saliet pārstrādātāja piena mašīnā, bet šāda veida bizness, kā pareizi Egīls teica, ir muļļāšanās uz vietas. Te nevar būt runas par izaugsmi, par pievienotās vērtības radīšanu un tādējādi arī par iespējām pelnīt vairāk naudas. Tā ir nemitīga eksistenciāla atkarība no piena cenu svārstībām, kas šādā biznesa modeli faktiski nekādi nav ietekmējama. Jā, ir atsevišķas saimniecības, kas izveidojušas arī savu pārstrādi, un tas ir apsveicami, taču saražotais ir tikai nišas produkts šauram tirgum. Atkal tāds viensētas risinājums, kas var būt veiksmīgs dažām saimniecībām, taču ne nozarei kopumā. Mums pat nav sava veikalu tīkla, ar ko arī mēs varētu ieiet kaut vai Baltijas tirgū un tur pārstāvēt savus produktus tā, kā to dara lietuviešu *Maxima* Latvijā.

E. S.: – Diemžēl piena nozarē esam pēdējā vietā Eiropā. Arī lopu blīvuma ziņā uz plātību esam priekšā tikai Bulgārijai. Un ko Lauksaimniecības datu centra statistika turpina rādīt? To, ka Latvijā joprojām samazinās piena lopu saimniecības un arī lopu skaits. Tā vietā palielinās graudu saimniecības. Tāda ir tendence, ko acīmredzot nosaka tirgus ekonomika.

kvalitatīvu pārtiku. Un to, cik tas svarīgi, apliecina arī pandēmijas laiks – pateicoties mūsu lauksaimnieku darbam, Latvija nedz pagājušā gada pavasarī, nedz tagad neizjūt pārtikas trūkumu veikalos, kamēr daudzviet pat lielajās Eiropas valstīs pārtikas veikalu plaukti vairākas dienas bija tukši robežu slēgšanas un pārtikas pārvaldījumu sarežģījumu dēļ.

I. J.: – Es arī gribētu uzsvērt, ka varbūt atšķirībā no citām Eiropas valstīm Latvijā lauksaimniecība ir ļoti nozīmīga tautsaimniecības nozare un vitāli svarīgs ekonomikas virziens. Rūpniecības sektoru diemžēl nespējām noturēt, tāpēc lauksaimniecības attīstībai tiešām būtu jāpieiet valstiski atbildīgi. Latvijas klimats lauksaimniecībai ir ļoti piemērots, tas nebūtu jāpāšaubas, un, stratēģiski pareizi domājot un plānojot, Latvijā dažādās nozarēs var veiksmīgi attīstīties arī dažāda lieluma saimniecības. Un te liela loma ir tieši kooperācijai, kas gan veicinātu mazāku saimniecību izaugsmi, gan rastu iespēju Latvijā saražotajai produkcijai ienākt eksporta tirgos, tādējādi palielinot gan pašas nozares, gan arī valsts ieņēmumus.

Par kooperāciju un tās nozīmību daudz atzinīgu vārdu varam dzirdēt un lasīt plašsaziņas līdzekļos un arī varas gaitēnos, bet, tiklīdz

nonākam līdz reālai darbībai, reālam kooperācijas atbalstam, tā viss piekļust. Mēs ejam uz ministriju, sakām – re, mums ir idejas, projekti, darām! Jā, tas ir izaicinājums, kas prasa gan lielus līdzekļus, gan lielu uzņēmību, bet tas ir izdarāms. Tikai reāli nekas nenotiek. Pat tie cilvēki, kas iepriekš vārdos slavējuši un atbalstījuši kooperatīvu iniciatīvas, kad tiek konkrēti uzrunāti, novēršas. Reālu atbalstu ir ļoti grūti dabūt. Un arī biedri nereti labāk izvēlas, lai katram kabatā ir pa piecītim, nevis to piecīti novirzīt kādam kopējam projektam, kas nākotnē katram dotu vismaz trīsreiz pa piecītim.

– Vai teiktais kaut kādā mērā attiecas arī uz VAKS un Latraps kopīgi iecerēto zirņu pārstrādes rūpnīcas projektu?

I. J.: – Šāda rūpnīca būtu pašā laikā. Uzstādījums par augu valsts proteīna ieguvu ir aktuāls, mums ir jau faktiski gatavs projekts, zināma būvniecības vieta, patlaban nodarbojamies ar finanšu piesaisti. Beidzot sāk iezīmēties arī iespējamie valsts finansējuma varianti. No valsts mums gribētos saņemt pirmām kārtām morālu atbalstu, jo gadījumos, kad izrādām tiešām lielu uzdrīkstēšanos, ir svarīgi just, ka aiz mums kā atbalsts stāv valsts. Tas rada drošības izjūtu gan mums pašiem, gan arī potenciālajiem investoriem, bankām. Jo finanšu ieguldījums te nepieciešams tiešām ļoti liels. Gribētos arī, lai Eiropas ekonomikas atveseļošanas fonda līdzekļi tiktu izlietoti nevis caurumu lāpīšanai, bet jaunu projektu atbalstam.

V. B.: – Zirņu pārstrādes rūpnīcas projekts atbilst visiem pašreizējiem prioritārajiem uzstādījumiem: tas ir inovatīvs, klimatneitrāls, gala produkts – ļoti augstas kvalitātes augu valsts proteīns – ir ar lielu pievienoto vērtību un šobrīd ir ļoti pieprasīts pasaules tirgos kā dažādu citu produktu sastāvdaļa. Turklāt šajā projektā labuma guvēji būs tūkstoši Latvijas lauksaimnieku, kooperatīvu biedri, nevis kāds pārtis uzņēmēju. Zirņi ļoti labi iederas augu sekā; izveidojot

pārstrādi, varētu tūkstošiem hektāru graudaugu aizstāt ar zirņiem, un šai, manuprāt, būtu jābūt ļoti atbalstāmai idejai arī no visu mūsu vides organizāciju puses. Tādējādi šis projekts būtu atbalstāms no visiem aspektiem. Un būtu ļoti žēl, ja mums nāktos šādu perspektīvu iespēju laist garām. Īpaši tāpēc, ka Latvija atrodas klimatiskajā zonā, kas ir labi piemērota zirņu audzēšanai, jo visur tos audzēt nemaz nevar.

E. S.: – Valstij būtu jāatbalsta eksportspējīgās nozares un to centienus, lai nauda atgrieztos atpakaļ vai paliktu pašu valstī, nevis nokļūtu citur. Bet mēs lielākoties naudu maksājam citām valstīm – par mēslojumu, augu aizsardzības līdzekļiem, séklām, tehniku, aprīkojumiem utt. Tāpēc jādomā, kā šo situāciju mainīt.

– Kā izpaužas kooperācijas loma pandēmijas laikā?

I. J.: – Pandēmija bija jauna situācija visiem, arī lauksaimniekiem. Neviens nezināja, kādus pārsteigumus, ierobežojumus un problēmas tā nesīs, tāpēc valdība zināms satraukums. Šajā situācijā, domāju, kooperatīva biedri varēja justies drošāk, jo mēs jau laikus sākām domāt gan par loģistikas, gan preču piegādes jautājumiem. Tādējādi dažus procesus veicām ātrāk, nekā parasti to esam darījuši, lai nodrošinātos. Problēmas radīja komunikācija, kas vairs nevarēja notikt klātienē. Un tas joprojām ir problemātiski, jo tiešaistē varu komunicēt ar 20 cilvēkiem, nevis ar 200 un vairāk, tāpēc grūti apzināt visu biedru vajadzības un arī informēt viņus par uzņēmumā notiekošo. Taču darām, ko varam.

Pirmo pandēmijas gadu gan VAKS, gan lauksaimnieku kooperatīvi kopumā ir aizvadījuši veiksmīgi. Lielākais izaicinājums ir tas, ka šī krīze nebūt netuvojas beigām, mūs vēl gaida lieli satricinājumi gan pašu valsts, gan starpvalstu līmenī. Tam jāgatavojās.

V. B.: – Par laimi, vismaz pagājšgad pandēmija lauksaimniekus ietekmēja visai maz. Piemēram, graudkopībā runāt

par kaut kādu krīzi vispār nevajadzētu, jo tās nav bijis. Un graudkopji saistībā ar pandēmiju nav nedz prasījuši, nedz arī saņēmuši kādas kompensācijas.

E. S.: – Citādi ir lopkopībā. Krīze ietekmēja loģistiku, tādējādi samazinājās eksports. Tas savukārt ietekmēja piena cenu, tā ievērojami kritās, radīdama būtiskus zaudējumus piena ražotājiem. Vairāku saimniecību pastāvēšana tika apdraudēta. Krīzes maksājumi tikai daļēji spēja kompensēt šo cenu kritumu. Kooperatīva plecam šajā situācijā ir liela nozīme.

Jāteic, piena cena veikala plauktos šajā laikā gan nav mainījusies, tāpēc tiem pārstrādātājiem, kas strādā vietējam tirgum, nebija un nav īsti pamata samazināt piena iepirkuma cenu.

– Vai šobrīd Latvijas piena nozares kooperatīviem būtu jādomā par savas pārstrādes rūpnīcas būvniecību?

I. J.: – Mēs šobrīd ražojam daudz vairāk piena, nekā spējam pārstrādāt un patērēt. Un pašreizējo piena kombinātu īpašniekus mūsu saražotais piens vairāk interesē kā lēta izejviela, no kuras ražot produktus. Viņus neinteresē mūsu piensaimnieku problēmas un vajadzības, tāpēc, protams, zemniekiem piederoša pārstrādes rūpnīca jau būtu cits stāsts. Mēģinājums tādu uzbūvēt jau bija – izrādījās, dažādu iemeslu dēļ neesam tam īsti gatavi. Acīmredzot jāgaida, kad atkal nobriedīs attiecīga situācija. Iniciatīvai jau jānāk no apakšas,

nevis no augšas. Citādi nekas nesanāks.

– Kādi patlaban ir tie lielākie klupšanas akmeņi kooperācijā?

V. B.: – Visbiežāk – pieredzes un zināšanu trūkums, jo zināšanas ir visam pamatā. Lauksaimniecībā vispār nevar veiksmīgi strādāt, ja nesaproti, ko un kāpēc dari. Tas attiecas gan uz darbu saimniecībā, gan kooperatīvā, gan citās institūcijās. Patlaban lauksaimniecībā notiek paaudžu maiņa, tādējādi pieaug arī vidējais zināšanu līmenis. Tas vieš cerības.

Katram ir jāvada savs biznesu atbildīgi, un izdošanās atkarīga no tā, cik gudri katrs strādā attiecīgajā situācijā. Valdības lēmumi var būt vairāk vai mazāk atbalstoši, bet tiem nevajadzētu fundamentāli ietekmēt biznesa gaitu. Ja veiksmīgam biznesam var palīdzēt kooperācija, tad tās sniegtās iespējas būtu muļķīgi neizmantot.

– Kādu atbalstu šobrīd var saņemt kooperatīvi?

I. J.: – Kooperatīvam pirmām kārtām jābūt tādām, kas aug, attīstās un spēj ietekmēt tirgu. Kooperatīvu izaugsmes veicināšanai ir atbalsts modernizācijas pasākumiem, joprojām ir spēkā kredītprocents dzēšana, kā arī ražošanas grupu atbalsts. Galvenais – lai lauksaimniekiem to visu vajag un lai kooperatīvu lideri spēj to visu realizēt. Katrā ziņā gribētos sagaidīt brīdi, kad Latvijas veikalos galvenokārt tirgotu vietējo preci. Esam to pelnījuši! Bet panākt to var, tikai sadarbojoties. **a**

RADIATORU SERVISA CENTRS

- Remonts
- Seržu maiņa
- Izgatavošana
- Tirdzniecība
- Kondicioniera kompresoru remonts un tirdzniecība

**“OPPOZIT” SIA. Maskavas 433B, Rīga, tālr. 20436777
www.oppozit.lv**